

**ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ЧИТАЦЬКИХ ІНТЕРЕСІВ ДІТЕЙ
У ПРАКТИЦІ СУЧАСНОЇ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ**

УДК 37.01

*Світлана Луців, кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри педагогіки та методики початкової освіти
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*

**ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ЧИТАЦЬКИХ ІНТЕРЕСІВ ДІТЕЙ
У ПРАКТИЦІ СУЧАСНОЇ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ**

У статті визначено, що завдання сучасної початкової освіти полягає у формуванні дитини з гнучким розумом, із швидкою реакцією на все нове, з повноцінними, розвинутими потребами подальшого пізнання та самостійної дії.

З'ясовано, що для того щоб сформувати в учнів початкової школи інтерес до читання треба зацікавити учнів читанням; навчити вибирати літературу, враховуючи вікові та особистісні інтереси; створити належні психолого-педагогічні умови для сприйняття, розуміння та оцінки прочитаного; формувати навички аналізу художнього твору.

Ключові слова: інтерес, цінності, навчально-виховний процес, початкова школа, учні початкової школи.

Лит. 5.

*Свитлана Луцив, кандидат педагогических наук, доцент
кафедры филологических дисциплин и методики их преподавания в начальной школе
Дрогобычского государственного педагогического университета имени Ивана Франко*

**ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ФОРМИРОВАНИЯ ИНТЕРЕСА К ЧТЕНИЮ ДЕТЕЙ
В ПРАКТИКЕ СОВРЕМЕННОЙ НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЫ**

В статье определено, что задача современного начального образования заключается в формировании ребенка с гибким умом, с быстрой реакцией на все новое, с полноценными, развитыми потребностями дальнейшего познания и самостоятельного действия.

Выяснено, что для того чтобы сформировать у учащихся начальной школы интерес к чтению надо заинтересовать учеников чтением; научить выбирать литературу, учитывая возрастные и личностные интересы; создать надлежащие психолого-педагогические условия для восприятия, понимания и оценки прочитанного; формировать навыки анализа художественного произведения.

Ключевые слова: интерес, ценности, учебно-воспитательный процесс, начальная школа, ученики начальной школы.

*Svitlana Lutsiv, Ph.D. (Pedagogy), Associate Professor of the Pedagogy
and Methods of Primary School Department
Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University*

**THE THEORETICAL ASPECTS OF FORMING THE READER INTEREST OF
CHILDREN IN THE PRACTICE OF MODERN PRIMARY SCHOOL**

The article stipulates that the readers interests are the form of expression of cognitive needs, which leads to conscious activity range of books, that the primary school student prefers; a set of abilities demonstrating the formation of these interests.

It is determined that the problem of modern primary education is in shaping the individual with a flexible mind, a quick response to all new, with complete, advanced knowledge and needs of further independent action with good skills and creativity. The content of reader interest in elementary school requires the possession of such knowledge, as the definition of interest, the reader interest, the characteristics of qualitative features of interest (emotion, concern, curiosity) and the reader interest (stability, episodic, depth, selectivity and content), a sequence of formation of readers interests and main indicators of its detection in primary school children (activity, independence, emotion, will). All this is quite important for the formation of readership interest of junior pupils.

The article finds that in order to form the reading competence of primary school children that is necessary to solve the following problems: the students interest for reading; to develop this interest by creating the constant need for reading; to teach the choice of literature, taking into account the age and personality interests; to create the proper psychological and pedagogical conditions for perception, understanding and assessment of reading; to form the skills of analysis of an artistic work; to organize the research work of schoolchildren; to develop the oral and written broadcast of students; work on continuous improvement of aesthetic taste of schoolchildren.

Keywords: an interest, values, an educational process, an elementary school, the pupils of elementary school.

Постановка проблеми. У зв'язку з інформатизацією сучасного суспільства почали змінюватися пріоритети початкової школи. Одним із її провідних завдань постає виховання учня, який здатен до самоосвіти і саморозвитку, який вміє опрацьовувати отриману інформацію, використовувати набуті знання і вміння для вирішення поставленої проблем.

Аналіз досліджень. Проблема розвитку читацьких умінь і навичок, самостійної роботи з книгою, формування читацьких інтересів завжди хвилювала та привертала до себе увагу вчених, методистів, педагогів-практиків.

Зокрема, суть процесу читання та його складові розглядали Д. Ельконін, Т. Єгоров, О. Савченко, І. Гудзик та ін.

Такі науковці як А. Брудний, І. Зимня, О. Леонтєв, Н. Чепелева вважали, що процес читання має зовнішню і внутрішню сторони. Внутрішня сторона читання включає осмислення та розуміння змісту тексту, зовнішня – операційну сторону читання.

Розуміння тексту також досліджували Г. Костюк, Г. Гранік, С. Бондаренко, А. Концева, Н. Ігнатенко та ін.

Проблемою навчання читання займалися З. Кличнікова, І. Неволін, Н. Скрипченко, О. Хорошковська, В. Мартиненко, О. Джебелей та ін.

Зокрема, Н. Скрипченко та О. Джебелей виокремили читацькі уміння молодших школярів, Н. Скрипченко, С. Дорошенко описали прийоми, методи, види завдань для їх формування.

Проблема інтересу в навчанні не є новою. Їй значну увагу приділяли вчені та філософи минулих століть, зокрема Я. Коменський, Ж.-Ж. Руссо, К. Ушинський, В. Сухомлинський та інші. Увесь багатовіковий досвід минулого дає підстави стверджувати, що інтерес у навчанні представляє собою важливий і приємний фактор.

Основні аспекти проблеми формування інтересу до читання в сучасній початковій школі відображені в наукових працях учених Н. Бібік, Л. Іванової, О. Коваленко, Г. Коваль, Я. Кодлюк, В. Мартиненко, М. Наумчук, Ю. Федоренко, О. Янченко та інших, де визначено першооснови літературної освіти в початковій школі. У своїх працях провідні педагоги аналізують зміст читацьких умінь та роботу з підручником у початковій школі.

Важливими питаннями залишаються теоретико-методологічні засади розвитку зазначених інтересів та роль інформаційно-навчального середовища, в якому виховуються школярі-читачі.

Проблема постає у тому, що у сучасних умовах значного збільшення засобів інформації інтерес до читання в учнів поступово знижується. Однією причин є захоплення школярів комп'ютерними іграми, Інтернетом.

Мета статті полягає у тому, щоб систематизувати і узагальнити теоретичні засади формування читацьких інтересів молодших школярів в практиці сучасної початкової школи.

Виклад основного матеріалу. Завдання сучасної початкової освіти полягає у формуванні учня з гнучким розумом, із швидкою реакцією на все нове, з повноцінними, розвинутими потребами подальшого пізнання та саморозвитку, з добрими орієнтувальними навичками й творчими здібностями.

Учня сучасної початкової школи важко уявити без впливу навчальної, художньої літератури, бо саме ця література є одним із активних чинників суспільного виховання – совісті, моралі, загальнолюдських цінностей. Можна стверджувати, що зміни, які відбуваються в Україні безпосередньо впливають і на літературну освіту школярів, адже література – це відображення в художньому стилі життя людини та суспільства з усіма складнощами і проблемами.

Однак, щоб література мала значне виховне значення, необхідно виробити сучасного учня початкової школи вміння читати художні твори, належним чином сприймати дійсність, відображену в художній формі, сформувати прагнення брати приклад з позитивних героїв. Перед початковою школою постає завдання навчитися будувати навчально-виховний процес таким чином, щоб розвивати в учнів пізнавальний інтерес, вміння самостійно поповнювати свої знання, орієнтуватися в потоці наукової та політичної інформації.

У наш час місце книги в житті учнів початкових класів змінюється, оскільки на їх використання впливають як інформаційні технології, так і телебачення. Найчастіше як джерело інформації замість книг учні використовують персональний комп'ютер. Але всім давно відомо, що знання, фантазія, логіка думки і міркувань, любов до рідної мови, уміння логічно й образно розмірковувати виховуються лише читанням. Уміти читати, бути читачем – це високе мистецтво, йому треба наполегливо вчитися. Дитяча художня книга – це особливий світ, який юний читач осягає і розумом, і серцем [1, 56].

Дуже важливо, щоб книга увійшла в життя учня якомога раніше, тому що вона є незамінною у виробленні уваги, зосередженості, у вихованні

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ЧИТАЦЬКИХ ІНТЕРЕСІВ ДІТЕЙ У ПРАКТИЦІ СУЧАСНОЇ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

душевності, моральності тощо. Від початкової школи значною мірою залежить, чи полюблять діти читання, чи можливо залишаться байдужими до літератури. Саме тому в учнів початкової школи важливо сформувати читацькі інтереси та закласти міцний фундамент етичної культури особистості [2, 8].

Доцільно зазначити, що інтересу властиві певні особливості, чим і зумовлюється сила його впливу на розвиток особистості. Так, першою характерною особливістю інтересу є його зв'язок з емоційністю людини, на основі якої можна судити про позитивне і негативне ставлення до об'єкту інтересу

Другою особливістю інтересу є зацікавленість, яке спрямоване на задоволення потреби. Третьою особливістю інтересу стає допитливість, котра характеризується прагненням розширити свої знання, дістати відповіді на запитання, що виникають під час навчання. Крім того, істотною особливістю інтересу є направленість його на той чи інший предмет. Зовсім безпредметних інтересів не буває [3, 21].

Отже, інтерес – це пізнавально-емоційна направленість особистості на вивчення певних предметів і практичного оволодіння. Ознаками інтересу є зацікавленість, допитливість, емоційна спрямованість. Як свідчить шкільна практика, у навчанні виділяють пізнавальні і читацькі інтереси. У педагогічній науці існує багато визначень читацьких інтересів.

Приймаючи думку провідних педагогів та вчителів-практиків, вважаємо, що читацький інтерес – форма вияву пізнавальної потреби (читати, щоб знати), що спонукає до свідомої діяльності з певним колом книжок, яким читач віддає перевагу перед іншими, тому що відчуває в них особливу потребу.

Огляд шкільної програми дає підстави стверджувати, що читацький інтерес представляє собою сукупність умінь, якими мають володіти учні початкових класів: сприймати книгу комплексно, тобто знати основні елементи книги і вміти ними користуватися, працювати з певним колом книжок, вибирати потрібну книжку, самостійно працювати з нею (читати та осмислювати прочитане).

Цікавим є той факт, що читацький інтерес школярів характеризується стійкістю та епізодичністю, глибиною, вибірковістю і змістовністю.

Так, читацькі інтереси можуть мати епізодичний і стійкий характер. Про епізодичність можна говорити тоді, коли учень звертається до книги час від часу. Це здебільшого зумовлено тим,

що учень частково зацікавиться змістом вивчаного твору або його приваблює зовнішній вигляд книги, ілюстрації в середині, поради товаришів чи вчителя.

Стійкий інтерес до читання виявляється в систематичному читанні, тобто тоді, коли учень сам виявляє активність, цікавиться різноманітними за змістом та тематикою книгами для читання, відчуває потребу в них.

Ще однією важливою ознакою читацького інтересу є його глибина, яка характеризується зосередженістю школярів на одній тематиці, жанр книг або авторі. Завдання сучасної школи, зокрема початкової школи, – формувати і закріплювати глибокі стержневі інтереси дітей, домагаючись одночасного різностороннього читання.

Вибірковість читацького інтересу визначається видами переваги молодшого школяра тієї або іншої книги, тобто художньої або науково-пізнавальної.

У змістовому аспекті читацького інтересу вчені розрізняють істинні та хибні інтереси. Перші співвідносяться з внутрішніми потребами учня-читача, коли читацький інтерес диктується життєвими інтересами. Другий тільки імітує інтереси: учень-читач не усвідомлює свій справжній інтерес.

Отже, в шкільній практиці важливо створювати умови, в яких би життєві інтереси учня-читача і зміст його читання збігалися, або були б максимально зближені.

Існує думка вчених, що залучення до пізнання світу через книгу припадає на дошкільний вік (дитина вчиться слухати, перегортати сторінки, запам'ятовувати слова) і молодший шкільний вік. Варто зазначити, що формування читацького інтересу у початковій школі проходить послідовний шлях: слухання тексту, який читає вчитель, – напівсамостійне мовчазне читання школярів – самостійне читання [5, 21].

Сучасна система пробудження читацького інтересу передбачає три етапи навчання: перший етап – підготовчий, який припадає на період навчання грамоти (1 клас); другий етап – початковий (2 клас); третій етап – основний (3, 4 клас).

На першому етапі інтерес виявляється в умінні правильно називати книгу (прізвище автора, заголовок); знати, про що чи про кого в ній розповідається (про тварин, рослин, дітей тощо); визначати, яка книга-твір, а яка книга-збірка; вказувати на структурні елементи книжок та ін.

Уроки роботи з дитячою книгою можна починати з бесіди, яка налаштує учнів на

сприйняття тексту (важливо звернути увагу на прізвище автора, заголовок, ілюстрацію на обкладинці та в книзі), продовжити виразним читанням учителем, бесідою за змістом прочитаного та демонстрацією книги.

На початковому етапі позакласне читання проводиться 1 раз на тиждень. На уроці школярі колективно визначають тему уроку з опорою на виставку книг; вибирають книгу для читання вголос; слухають текст, який читає вчитель; беруть участь у бесіді за змістом прочитаного твору; самостійно мовчки читають текст.

Отже, особливістю цього етапу є те, що вводиться самостійне мовчазне читання твору, який щойно вголос прочитав учитель; проводиться робота не з однією книгою, а з кількома, принаймні – з двома; книги для читання на кожен урок позакласного читання відбирає вчитель, при потребі пов'язуючи їх з тематикою, яка цікава учням класу.

Під час основного етапу формування читацького інтересу учнів початкової школи закріплюється стійкий інтерес до дитячих книг. На уроках учням пропонується самостійно здійснювати підбір книг, пропонується приносити та популяризувати прочитані книги в класі. Установлено, що урок на цьому етапі (1 раз на два тижні) включає створення виставки з самостійно прочитаних книг вдома; колективний їх розгляд; виділення книг, які викликали найбільших інтересів; обговорення змісту тексту; показ учителем нових творів, авторів, тем; повідомлення теми наступного уроку.

Проаналізувавши основні етапи розвитку читацького інтересу, можна зробити висновок, що учні на закінчення навчання в початковій школі мають бути обізнані із класичними та сучасними письменниками, які пишуть для дітей, мати загальне уявлення про книгу (титільний лист, зміст, анотація та ін.); уміти вибирати книгу за її елементами (назвою, малюнком, орієнтуватися в жанрах, в книгах одного автора або книг на одну тему різних авторів, вибирати книги за певною тематикою, інформацією (художня, наукова); цікавитися книгами в позаурочний час, тобто самостійно читати. Успіх розвитку читацького інтересу, на нашу думку, залежить від уміння вчителя виявляти наявність інтересу в школярів.

Виходячи з цього, зазначимо основні показники наявності інтересу до читання.

Першими показниками інтересу є активність та самостійність. В педагогічній науці, активність школяра розглядається як участь, залучення до певної діяльності; самостійність – у здібності орієнтуватися в новій ситуації, способами добування знань та ін.).

У рамках читання активність проявляється в бажанні обговорювати зміст книги; доповнювати, поправляти відповіді товаришів; розповідати про нову інформацію, отриману з різних джерел, виконувати із захопленням завдання вчителя та ін. Самостійність характеризується самостійним вибором та читанням книг, але в шкільній практиці за орієнтирами, які дає вчитель (називає тематику, автора, жанри).

Іншим важливим показником читацького інтересу є емоційний настрій учня. За своїми спостереженнями вчитель може встановити такі емоційні прояви інтересу, як здивування, переживання, радість, а також міміка, жести, обмін враженнями – все це емоційні вияви інтересу [4, 133].

Останнім показником читацького інтересу є вольові виявлення, які визначаються в зосередженні уваги та слабкому відхиленні від теми; поведінці учнів під час виконання важких завдань; реакції школярів на кінець уроку.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Таким чином, зміст розвитку читацьких інтересів у початковій школі вимагає володіння такими знаннями, як: визначення поняття інтересу, читацький інтерес, характеристики якісних ознак інтересу (емоційність, зацікавленість, допитливість) та читацького інтересу (стійкість, епізодичність, глибина, вибірковість і змістовність), послідовності становлення читацьких інтересів та основних показників його виявлення у молодших школярів (активність, самостійність, емоційність, воля). Все це є достатньо важливим для формування читацького інтересу в учнів молодших класів.

Перспективи подальших досліджень полягають у висвітленні ролі інформаційного середовища як вирішального фактору активізації навчально-виховного процесу сучасної початкової школи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Геруля Г. Літературознавча компетенція – основа літературного розвитку школярів / Г. Геруля // *Початкова школа: Науково-методичний журнал*. – 2010. – № 3. – С. 36–48.
2. Зязюн І. А. Гуманістична стратегія теорії і практики навчального процесу / І. А. Зязюн // *Рідна школа: Науково-методичний журнал*. – 2000. – №8. – С. 8–12.
3. Нікітенко Н.М. Активізація пізнавальної активності учнів шляхом використання ігрових моментів і цікавих завдань / Н. М. Нікітіні // *Початкове навчання та виховання: Науково-методичний журнал*. – 2011. – № 31 – С. 21–31.
4. Ритова К. В. Основні причини відсутності інтересу до читання у молодших школярів / К. В. Ритова

РОЗВИТОК КРЕАТИВНОГО МИСЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

// Проблеми сучасної педагогічної освіти. – Зб. наук. праць. – Ялта, 2008. Вип. 19. Ч. 1. – С. 133–137.

5. Трунова В. Основні положення щодо позакласного читання в початкових класах / Валентина Трунова // Початкова школа. – 2011. – № 9. – С. 21 – 23.

REFERENCES

1. Herulya, H. (2010). *Literaturoznavcha kompetentsiya – osnova literaturnoho rozvytku shkolyariv* [Literary competence is the basis of literary development of schoolchildren]. Primary school: Scientific and methodical journal, no.3, pp.36–48. [in Ukrainian].

2. Zyazyun, I. A. (2000). *Humanistychna stratehiya teorii i praktyki navchalnoho protsesu* [Humanistic strategy of the theory and practice of the educational process]. Native school: Scientific-methodical journal, no.8, pp.8–12. [in Ukrainian].

3. Nikitenko, N.M. (2011). *Aktivizatsiya piznavalnoi atyvnosti uchniv shlyakhom vykorystannya ihrovykh momentiv i tsikavykh zavdan* [Activating cognitive activity of students through the use of game moments and interesting tasks]. Primary school: Scientific and methodical journal, no.31, pp.21–31. [in Ukrainian].

4. Rytova, K. V. (2008). *Osnovni prychny vidсутності interesu do chytannya u molodshykh shkolyariv* [The main reasons for the lack of interest in reading at junior pupils]. Problems of modern pedagogical education, Yalta, vol.19, pp.133–137. [in Ukrainian].

5. Trunova, V. (2011). *Osnovni polozhennya shchodo pozaklasnoho chytannya v pochatkovykh klasakh* [Basic provisions for extracurricular reading in elementary classes]. Primary school: Scientific and methodical journal, no.9, pp.21–23. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 24.07.2017

УДК 378.048.4

Людмила Волотко, викладач кафедри культурології та мистецької освіти
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

РОЗВИТОК КРЕАТИВНОГО МИСЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

У статті подано аналіз поняття “креативність” та “креативне мислення” з позицій різних дослідників; розглянуто особливості формування креативного мислення у молодших школярів; розкрито значення уроків образотворчого мистецтва в початковій школі для розвитку творчої та ініціативної особистості; досліджено основні інноваційні педагогічні технології (нетрадиційні уроки та художні техніки, інтерактивні вправи), які є базою для розвитку креативності молодшого школяра.

Ключові слова: креативність, креативне мислення, інноваційна педагогічна технологія, інтерактивна вправа, образотворче мистецтво.

Лит. 9.

Людмила Волотко, преподаватель кафедры культурологии и художественного образования
Дрогобычского государственного педагогического университета имени Ивана Франко

РАЗВИТИЕ КРЕАТИВНОГО МЫШЛЕНИЯ МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ НА УРОКАХ ИЗОБРАЗИТЕЛЬНОГО ИСКУССТВА

В статье проанализированы категории “креативность” и “креативное мышление” с позиций разных исследователей; рассмотрены особенности формирования креативного мышления у младших школьников; раскрыто значение уроков изобразительного искусства в начальной школе для развития творческой и инициативной личности; исследованы основные инновационные педагогические технологии (нетрадиционные уроки и художественные техники, интерактивные упражнения), которые являются базой для развития креативности младшего школьника.

Ключевые слова: креативность, креативное мышление, инновационная педагогическая технология, интерактивное упражнение, изобразительное искусство.

Lyudmyla Volotko, Lecturer of the Culturology and Artistic Education Department
Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University

THE DEVELOPMENT OF PRIMARY SCHOOLCHILDREN’S CREATIVE THINKING AT THE FINE ARTS LESSONS

The article carries out the analysis of the concepts “creativity” and “creative thinking” according to the investigations of such scientists as D.P. Huilford, A. Maslow, A. Vyhotskiy, I. Hrynenko, V. Molyako. In the different periods they studied the psychological and pedagogical aspects of the problem of creative personality formation; the essence and the nature of creative abilities, their relationship with the creative thinking and their influence